

Кутельвас Т.Є.

Запорізький національний університет

ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДДІ

Встановлено, що законність та верховенство право забезпечується різноманітними засобами, процедурними способами та формами взаємозв'язків учасників публічно-правових та приватно-правових відносин. Наголошено, що важливе значення у системі забезпечення верховенства права очевидно відіграє судова система країни, при цьому втручання у її функціонування з боку інших органів влади може створювати загрози забезпеченню здійснення правосуддя неупереджено, об'єктивно, справедливо та розумно. Підкреслено, що ефективність виконання функцій держави при цьому полягає у створенні дієвих форм здійснення покладених на окремих владних суб'єктів повноважень в цілому і зокрема – із здійснення контрольно-наглядових повноважень. Зроблено висновок, що ознаками контролю є: специфічний об'єкт та суб'єкти здійснення, що можуть перебувати у взаємозв'язку або не бути у такій взаємодії; розуміння його як гарантії дотримання вимог законності та верховенства права; проявом оцінки відповідності рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень згідно із якісними та кількісними показниками; засобом корегування виявлених відхилень; є універсальним регулятором суспільних правовідносин; необхідність визнання рівнозначності форм та видів контролю, незалежно від статусу суб'єкта, на якого покладаються відповідні функції. Наголошено, що здійснення контролю у сфері правосуддя має переслідувати передусім надання динаміки суспільним правовідносинам, певного руху до їх покращення та реформаційних перетворень, здатних усунути недоліки відповідної системи. Зроблено висновок, що контроль у сфері правосуддя переслідує мету забезпечення належності та ефективності врегулювання правових спорів та конфліктів задля реалізації та захисту прав та законних інтересів учасників правовідносин. Отже, можна зробити висновок, що принципи (засади) державного управління визначають засади організаційної будови органів влади, їх взаємодії із іншими учасниками суспільних відносин, тоді як принципи адміністративного права встановлюють нормативний узагальнюючий базис для реалізації та захисту прав та законних інтересів особи у складній сукупності публічно-управлінських правовідносин.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, контроль, нагляд, відсторонення судді, ефективність, функція держави.

Постановка проблеми. Важливе значення у системі забезпечення верховенства права очевидно відіграє судова система країни, при цьому втручання у її функціонування з боку інших органів влади може створювати загрози забезпеченню здійснення правосуддя неупереджено, об'єктивно, справедливо та розумно. Розуміння змісту контролю, його відмежування від наглядових процедур, встановлення критеріїв та меж правомірності постійно є предметом наукових досліджень представників різноманітних гуманітарних наук – юриспруденції, економіки, політології, соціології, філології, філософії буття та права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З точки зору адміністративно-правового дослідження питання відсторонення судді опосередковано розглядалось в межах публікацій таких вчених, як О.Ф. Андрійко, С.В. Гладій, О.В. Гон-

чаренко, Ю.А. Волкова, Т.О. Коломоець, В.К. Колпаков, Є.В. Курінний, Ю.О. Легеза, О. А. Музика-Стефанчук, В. П. Нагребельний, Н.В. Нестор, А.О. Савченко, В. О. Шаповал, А.А. Шарая та ін.. Разом із тим адміністративно-правове забезпечення здійснення контролю за діяльністю судді авторами досліджувалось фрагментарно, що свідчить про актуальність вказаної проблематики.

Постановка завдання. Метою є характеристика функцій та принципів адміністративно-правового забезпечення контролю за діяльністю судді.

Виклад основного матеріалу. Усвідомлення структурно-логічної системи будови адміністративно-правового забезпечення контролю за діяльністю судді вимагає встановлення функцій та принципів такого механізму.

Функціонально контроль не повинен спрямовуватися виключно на провадження відповідних

заходів із перевірки діяльності суб'єкта. Контроль не має існувати заради контролю.

Оцінка ефективності здійснених контрольних заходів має відбуватися через встановлення ступеня досяжності поставлених перед ними завдань [1, с. 215–217; 2; 3].

Важливою функції та ціллю здійснення контролю є не лише перевірка змісту вчинених дій, ухвалених рішень чи проявів бездіяльності особи, а усунення наявних помилок задля їх недопущення у майбутньому. Саме такий підхід є необхідним базисом для формування якісної системи публічної служби, а отже, і виконання покладених на державу функцій [4, с. 143–144]. Виокремлюються також підходи, що визначають як ціль здійснення контролю – збір необхідних відомостей про об'єкт контролю, що є базисом для реалізації прогностичної функції розвитку певної інституції [5, с. 117–119; 6, с. 36; 7, с. 138].

Встановлення змісту функцій та завдань здійснення контролю у сфері правосуддя має виходити із розуміння перших як певного напрямку розвитку відповідного інституту, тоді як останні мають розумітися як певний обсяг дій, що мають бути виконанні на шляху до належності забезпечення функцій [8, с. 79].

Відтак функцією здійснення контролю у сфері правосуддя має бути визнано правоохоронне спрямування, ціллю, що висувається задля її досягнення – є панування режиму законності та верховенства права, тоді як завданнями буде певний обсяг процедурних дій, що мають бути застосовані задля відповідної та належної реалізації функцій та цілей.

Можливим є розуміння цілі та функції як стратегій розвитку контролю у сфері правосуддя, тоді як обрання та подальше виконання певних дій чи проявів бездіяльності владного суб'єкта має визнаватися тактикою таких правовідносин.

Таким чином, завдання визначають обсяг компетенції владного суб'єкта, та залежить від сфери реалізацію контролю.

Контроль за здійсненням правосуддя, як було встановлено у попередньому підрозділі покладається на Вищу раду правосуддя, до завдань якої в світлі реалізації такої функції як забезпечення режиму законності та верховенства відповідно до чинного законодавства України відноситься такі, як: ухвалення рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності; забезпечення здійснення дисциплінарним органом дисциплінарного провадження щодо судді; утворення органів для розгляду справ щодо дис-

циплінарної відповідальності суддів; розгляду скарг на рішення відповідних органів про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора; ухвалення рішення про звільнення судді з посади; надання згоди на затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом; ухвалення рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; вжиття заходів щодо забезпечення авторитету правосуддя та незалежності суддів; призначення та звільнення з посад членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; прийняття рішення про звільнення членів Вищої ради правосуддя; узагальнення практики здійснення дисциплінарних проваджень стосовно суддів та ухвалення рішення про притягнення або відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності; затвердження Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) після консультацій з Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, Радою суддів України та Громадською радою доброчесності (ч. 1 ст. 3 Закону України «Про Вищу раду правосуддя») [9].

Таким чином, завдання у сфері контролю за правосуддям полягають у: здійсненні аналітичних дій щодо дотримання етики професійної діяльності суддями, стандартів доброчесності, принципів неупередженості, оперативності та своєчасності розгляду справ, що виконується ВРП, ВККС України та Радою суддів України; з'ясування наявності підстав застосування відповідальності суддів, а також застосування попереджувальних заходів задля усунення правопорушень у майбутньому.

Отже, функціонально застосування заходів контролю у сфері правосуддя переслідує мету побудови системи здійснення судочинства на засадах законності та верховенства, що досягається шляхом застосування ряду завдань, які полягають у проведенні аналітичних узагальнень практики правозастосування, що є базисом для зростання рівня професійних компетентностей юристів і суддів зокрема, прогнозуванні розвитку судової системи та встановленні її ролі у побудові сучасної демократичної держави, вжитті заходів із усунення правопорушень, що допускаються суддями, задля передусім не карання винних, а саме задля забезпечення права особи на захист як непорушеного та невід'ємного права.

Н.В. Нестор обґрунтовує, що досягнення поставленої перед процесами застосування заходів контролю у сфері правосуддя відбувається за рахунок виконання таких завдань, як: відбір суд-

дів та призначення їх на посаду за рахунок аналізу рівня їх професійної підготовки та оцінки морально-етичних якостей особистості; вжиття заходів із реагування на прояви протиправності з боку суддів; припинення фактів зловживань суддями службовим становищем та повноваженнями; виявлення позитивних та негативних тенденцій розвитку національної системи судострою у її взаємовідносинах із системами органів виконавчої влади, правоохоронних органів, громадянським суспільством та міжнародними правозахисними інституціями [10, с. 111–112].

Реалізація таких завдань пов'язується із застосуванням певних адміністративних форм, процедур, інструментів діяльності в цілому, і зокрема, у сфері правосуддя – передусім такі форми реалізуються ВРП та ВККС України відносно суддів. Застосування окремих форм та процедур щодо здійснення контролю у сфері правосуддя (в тому числі і тимчасового відсторонення судді) має відповідати основоположним засадам, ідеями, підходам, що утворюють наше уявлення про принципи такої діяльності.

Принципи з точки зору філософії буття вживаються у розумінні певних підстав, що здатні охарактеризувати явища об'єктивного світу, його процесів, речей, відповідних станів та взаємозв'язків, що виникають між учасниками відносин з приводу взаємодії із об'єктом [11, с. 11].

Дотримання принципів є важливим для належного розвитку всієї системи. Дотримання принципів нормативної визначеності, імперативності вимог закону створює можливим прогнозування розвитку правовідносин, що є гарантією сталості розвитку держави та суспільства.

Принципи права мають встановлюватися на законодавчому рівні і є тим джерелом права, що має бути застосовано при наявності спору, що виникає навіть в умовах нормативної невизначеності певних суспільних відносин [12, с. 116–119]. Принципи права власне визначають не лише зміст суспільних відносин та зміст суспільного розви-

тку, вони визначають тип та форму держави, як зазначає А. М. Колодій, вони є безумовним імперативом, дотримання яких є об'єктивного потребою для соціуму [11, с. 27].

При цьому важливо підкреслити, що принципи бувають загальноправові та галузеві, де в межах останніх зміст основоположних засад нормативного регулювання проходить осмислення із врахуванням сутності системи відповідних методів, ідей та підходів.

Складність встановлення системи принципів адміністративного права є очевидним, адже єдиного кодифікованого акту не існує (та в ньому і не має практичної потреби, що теж виявляється безспірним). Але при цьому науково-теоретичні розвідки проблематики встановлення принципів адміністративного права є необхідними та постійно здійснюються на рівні доктринальних досліджень.

В. І. Курило визначає, що принципами адміністративного права є вихідні, об'єктивно зумовлені засади, що визначають будову системи суб'єктів публічно-управлінських відносин та є базисом для належного функціонування громадянського суспільства та держави [13, с. 48].

Принципи адміністративного права розуміються як базис для «нарощування» системи нормативного регулювання управлінських відносин [14, с. 116]. Принципи адміністративного права необхідно відмежовувати від принципів державного (публічного) управління, де останні розуміються як ідеї розвитку соціуму у конкретних історичних умовах, що стають базисом для побудови апарату держави [15, с. 192].

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що принципи (засади) державного управління визначають засади організаційної будови органів влади, їх взаємодії із іншими учасниками суспільних відносин, тоді як принципи адміністративного права встановлюють нормативний узагальнюючий базис для реалізації та захисту прав та законних інтересів особи у складній сукупності публічно-управлінських правовідносин.

Список літератури:

1. Бандурка О. М., Тищенко М. М. Адміністративний процес. Київ, 2001. 336 с.
2. Легеза Ю.О., Борисенко А.О. Процесуальний судовий розсуд у врегулюванні виборчих спорів: практика ЄСПЛ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 831–834.
3. Легеза Ю.О. Розсуд судді адміністративного суду: поняття та класифікація. *Правові новели*. 2022. № 18. С. 77–81.
4. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. Київ, 2003. 284 с.
5. Павлюх О. А. Поняття, мета, загальні риси та призначення контролю у сфері державного управління. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 117–119. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_2/117.pdf

6. Денисова А. В. Співвідношення контролю та нагляду. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2 (4). С. 30–37. URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-4-2013>
7. Мельник А. Ф., Оболенський О. Ю., Васіна А. Ю., Гордієнко Л. Ю. Державне управління: навчальний посібник / за ред. А. Ф. Мельник. Київ, 2003. 343 с.
8. Синчук В. Л. Завдання контролю за діяльністю органів прокуратури. *ПРАВО.UA*. 2014. № 1. С. 78–83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pravo_2014_1_15
9. Про вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>
10. Нестор Н. В. Адміністративно-правові засади здійснення контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 – Право). Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»; Сумський державний університет. Суми, 2019. 539 с.
11. Колодій А. М. Принципи права України. Київ, 1998. 208 с.
12. Сташків Б. І. Теорія права соціального забезпечення. Київ, 2005. 405 с.
13. Галуцько В. В., Курило В. І., Короед С. О. Адміністративне право України: навчальний посібник / за ред. проф. В. В. Галуцька. Т. 1. Херсон, 2015. 180 с.
14. Максименцева Н. О. Співвідношення принципів адміністративного права та принципів державного управління. *Адміністративне право і процес*. 2017. № 5. С. 115–118.
15. Малиновський В. Я. Державне управління. Київ, 2003. 573 с.

Kutelvas T.Ye. FUNCTIONS AND PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL ENSURING CONTROL OVER JUDGE ACTIVITIES

It has been established that legality and the supremacy of law are ensured by various means, procedural methods and forms of relationships between participants in public-law and private-law relations. It was emphasized that the judicial system of the country obviously plays an important role in the system of ensuring the rule of law, while interference in its functioning by other authorities can create threats to ensure the impartial, objective, fair and reasonable administration of justice. It is emphasized that the effectiveness of the performance of the functions of the state consists in the creation of effective forms of exercise of the powers entrusted to individual subjects of power; in general, and in particular; in the exercise of control and supervision powers. It was concluded that the signs of control are: a specific object and subjects of implementation, which may or may not be in such interaction; understanding it as a guarantee of compliance with the requirements of legality and the rule of law; manifestation of assessment of the conformity of decisions, actions or inaction of the subject of power according to qualitative and quantitative indicators; a means of correcting detected deviations; is a universal regulator of social legal relations; the need to recognize the equivalence of forms and types of control, regardless of the status of the entity entrusted with the relevant functions. It is emphasized that the implementation of control in the sphere of justice should be primarily aimed at providing dynamics to social legal relations, a certain movement towards their improvement and reformation transformations capable of eliminating the shortcomings of the relevant system. It was concluded that control in the sphere of justice pursues the goal of ensuring the appropriateness and effectiveness of the settlement of legal disputes and conflicts in order to realize and protect the rights and legitimate interests of the participants in legal relations. Therefore, it can be concluded that the principles (principles) of public administration determine the principles of the organizational structure of authorities, their interaction with other participants in social relations, while the principles of administrative law establish a normative generalizing basis for the realization and protection of the rights and legitimate interests of a person in a complex aggregate publicly – managerial legal relations.

Key words: administrative and legal support, control, supervision, removal of a judge, efficiency, function of the state.